

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТАПНОГО РОЗВИТКУ ТА КОРЕКЦІЇ СПРИЙМАННЯ МУЗИКИ В УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ІЗ ЗПР

Квітка Н.О.

Порівняльна характеристика, яку ми отримали в ході констатувального дослідження рівнів сформованості сприймання музики в учнів молодших класів у загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладах, дала змогу виявити низку недоліків, властивих молодшим школярам із ЗПР. З огляду на це, формування сприймання музики в процесі музично-естетичного виховання молодших школярів із ЗПР повинно спиратися на потужну корекційно-розвивальну роботу.

Впровадження творів фольклорної музики у внутрішній світ дитини, результатом якої є здатність до розуміння музичного образу, має ґрунтуватися на створенні емоційного контакту з об'єктом сприймання, навчанні вмінь і навичок практичної музичної діяльності, збагаченні емоційно-особистісного досвіду з урахуванням освітніх, виховних та корекційних моментів, які є в змісті кожної української народної пісні. Реалізація в практичній навчально-виховній роботі передбачає використання таких методів і прийомів педагогічного впливу на молодшого школяра із ЗПР, які б стали стимулом для формування в нього сприймання музики і відповідали б загальним вимогам розвитку особистості.

Під час проведення формувального експерименту ми перевіряли, наскільки забезпечення педагогічних умов, спрямованих на розвиток і корекцію пізнавальної та емоційної сфери особистості дитини в їх системній єдності шляхом застосування на уроках музики та в позанавчальній діяльності творів музичного фольклору, сприяє підвищенню рівня сформованості сприймання музики в учнів молодших класів із ЗПР.

Метою формувального експерименту стала практична реалізація експериментальної корекційно-розвивальної методики формування сприймання музики в учнів молодших класів засобами музичного фольклору в навчально-

виховний процес спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із ЗПР.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень і результати нашого констатувального експерименту допомогли нам визначити завдання формувального експерименту:

1) розробити систему елементарних знань про музичний фольклор та визначити послідовність їх засвоєння учнями других, третіх та четвертих класів;

2) визначити найефективніші спеціальні методи та прийоми, що сприяють формуванню та корекції стійкого інтересу, емоційного відгуку, адекватної власної оцінки творів музичного фольклору в учнів із ЗПР, отже, й емоційно-особистісного ставлення до об'єктів сприймання;

3) сформувати в учнів молодших класів із ЗПР здатність до самостійної музично-практичної діяльності.

Система експериментальної роботи передбачала врахування як недоліків пізнавальної діяльності учнів молодших класів із ЗПР, так і наявних потенційних можливостей щодо оволодіння ними знань, умінь і навичок, які необхідні для розуміння музичного образу народної пісні та його відтворенні у власній практичній музичній діяльності.

Розробляючи зміст формувального експерименту, ми спирались на відомі дидактичні принципи корекційної педагогіки, а саме: корекційна спрямованість навчання та індивідуально-диференційований підхід до організації занять. Крім того, ми враховували специфічні принципи музично-естетичного виховання учнів молодших класів із ЗПР, завдяки яким учні мають опанувати навчальний матеріал (музичний фольклор) щодо формування в них сприймання музики:

1) єдність музично-естетичного розвитку і корекції вищих психічних процесів;

2) єдність усвідомленого та емоційно-насиченого спілкування з музичним фольклором;

3) тісний зв'язок музичного фольклору з життям українського народу;

4) взаємозв'язок навчальної, позанавчальної та позашкільної музично-естетичної діяльності;

5) провідна роль вчителя музики в процесі формування елементарної музичної освіченості учнів молодших класів із ЗПР як важливої та невід'ємної складової культури особистості в процесі сприймання та інтерпретації зразків музичного фольклору;

6) національна спрямованість музично-естетичного виховання та міжпоколінна наступність.

Зазначені принципи зорієнтовано на реалізацію основних завдань музично-естетичного виховання учнів молодших класів із ЗПР; вони координують діяльність вчителя у виборі форм, методів і прийомів корекційно-виховної роботи.

Процес дослідницької роботи умовно будувався в три етапи, які відповідали цілям і завданням, особливостям змісту навчально-виховної роботи, а також належним формам і методам організації пізнавальної діяльності учнів молодших класів із ЗПР. Логіка побудови етапів спирається на основні закони пізнання: від загального уявлення про об'єкт сприймання до розуміння його музичного образу, від сприймання музичного твору до виконання у власній практичній музичній діяльності.

Формувальна дослідно-експериментальна робота складалася з трьох етапів, кожен з яких, продовжуючи попередній, удосконалював уміння й навички сприймання музичної інформації в учнів та її осягнення.

Важливою умовою ефективності формування сприймання музики є вирішення завдань першого етапу – етапу збагачення та корекції емоційно-перцептивного досвіду, спрямованого на активізацію почуттєво-емоційної сфери молодших школярів із ЗПР:

- пробудження і формування інтересу в дітей до музичного фольклору через ознайомлення зі звичаями, традиціями та обрядовістю українського народу;

- формування емоційного відгуку через ознайомлення з музичними образами, що заковані в творах фольклору;

- формування потреби у вивченні української народної пісні через ознайомлення зі звичаями, традиціями та обрядами українців;
- формування співпереживання в учнів щодо музичного образу української народної пісні;
- закріплення школярами емоційно-перцептивного досвіду.

Вирішення цих завдань залежить від рівня розвитку емоційного відгуку молодшого школяра із ЗПР, його спрямованості на почуттєве сприймання музичного образу народної пісні. Добираючи методи та способи педагогічного впливу, перевага надавалася розвитку перцептивних здібностей учня (чуттєвість, сприйнятливність, увага, спостережливність), що є основою емоційного сприймання музики, а також сприяє збагаченню досвіду переживань, розвиває інтерес до пізнання її змісту.

Головною умовою ефективності діяльності учнів молодших класів із затримкою психічного розвитку на другому етапі є педагогічно доцільна організація процесу пізнавальної діяльності, що відображає усвідомлене розуміння змісту музичного твору через осягнення його внутрішнього змісту – впізнавання, розрізнення, розуміння його виражальних засобів. Суть даної умови полягає у створенні можливостей для переходу перцептивних дій молодших школярів у процесі сприймання емоційного настрою твору із зовнішнього рівня на внутрішній (процес логічного мислення).

Другий етап спрямований на активізацію й спеціальне спрямування пізнавальної діяльності молодших школярів із ЗПР а саме: поглиблення знань про музичний фольклор та формування розуміння музичного образу української народної пісні. На цьому етапі вирішувалися такі завдання:

- ознайомлення із жанрами української народної пісні та їх особливостями;
- вивчення змісту пісні та засобів її музичної виразності.
- визначення головної ідеї пісні;
- розуміння музичного образу пісні;
- аналіз пісні на основі вміння словесно описати її зміст, свідомо визначити засоби музичної виразності, жанри, розуміти її головну ідею та музичний образ.

Отже, виконання такого роду завдань на матеріалі музичного фольклору, зокрема української народної пісні, забезпечував активізацію пізнавальних процесів, підвищував рівень мотивації щодо набуття знань, сприяв актуалізації не лише інтелектуального, а й емоційно-перцептивного досвіду школярів.

На третьому етапі – етапі поступового зростання рівня активності й самостійності в учнів молодших класів із ЗПР у процесі практичної музичної діяльності (сприймання та виконання народної пісні) – використовувалися знання, уміння та навички, набуті ними на перших двох етапах дослідження. Увагу зосереджено на забезпеченні стійкої пізнавальної зацікавленості як прояву спрямованості особистості, а також підвищенні активності й самостійності школярів під час сприймання та виконання української народної пісні.

У процесі створення музичного образу пісні основна увага зверталась на:

- вибір твору музичного фольклору для виконання;
- визначення місця та ролі різножанрових пісень в житті українців;
- підготовка до участі в заходах народознавчого характеру (концертних програмах, святах, обрядах, фестивалях, конкурсах тощо);
- проведення культурних заходів із залученням родин дітей.

Структуровану систему з трьох взаємопов'язаних етапів формування сприймання музики в учнів молодших класів із ЗПР з відповідними до них завданнями занять подано у таблиці.

Враховуючи динамічний розвиток заняття, ми прагнули процес сприймання організувати таким чином, щоб з одного боку він ставив перед учнями пізнавальну проблему, а з іншого її вирішував. Саме тому були застосовані інтерактивні форми занять як в емоційному, так і пізнавальному плані, а саме: ігри, екскурсії в музеї народної творчості, концерти за участю фольклорних гуртів та виконавців автентичного співу, конкурси, народні свята та інші шкільні розваги. Така взаємодія включала: відео перегляди свят, обрядів, народних звичаїв і традицій тощо; збір інформації, а на занятті лише виконання практичного завдання до відповідної теми; активне використання техніки (телефони, смартфони, ноутбуки, все, що є в наявності для запису фольклорного твору і самостійного його вивчення); самооцінювання виконання пісні; підготовка та проведення обрядових дійств, свят,

фестивалів, заходів, які заохочують дітей брати в них участь; збільшення кількості фольклорного матеріалу; нові погляди на використання автентичної пісні у сучасному житті, надання їй оновленого життя у дотриманні та привнесенні власного у традиції українців; використання всього арсеналу народного мистецтва, щоб показати важливість цих знань та умінь в майбутньому.

Послідовність етапів формування сприймання музики

Етапи формування сприймання музики	Завдання комплексних занять
<p>I етап 2-й клас</p> <p>Збагачення та корекція емоційно-перцептивного досвіду</p>	Пробудження і формування інтересу в дітей до музичного фольклору через ознайомлення зі звичаями, традиціями та обрядовістю українців.
	Формування емоційного відгуку через ознайомлення з образами, що заковані в творах музичного фольклору.
	Формування потреби у вивченні народної пісні через ознайомлення зі звичаями, традиціями та обрядами українців.
	Формування співпереживання в учнів щодо музичного образу народної пісні
	Закріплення школярами емоційно-перцептивного досвіду.
<p>II етап 3-й клас</p> <p>Поглиблення знань про музичний фольклор і формування розуміння музичного образу народної пісні</p>	Ознайомлення із жанрами народної пісні та їх особливостями.
	Вивчення змісту народної пісні та засобів її музичної виразності.
	Визначення головної ідеї народної пісні.
	Розуміння музичного образу народної пісні.
	Аналіз народної пісні.
<p>III етап 4-й клас</p> <p>Формування активності, самостійності та елементів творчості в процесі музично-практичної діяльності</p>	Вибір улюбленого твору музичного фольклору для виконання.
	Визначення місця і ролі різножанрових народних пісень в житті українців.
	Підготовка до участі в заходах народознавчого характеру (концертних програмах, святах, обрядах, фестивалях, конкурсах тощо).
	Проведення культурних заходів із залученням родин дітей.

Створення атмосфери народного свята чи дійства залежить від особистості вчителя музичного мистецтва. Саме тому він має володіти

глибокими знаннями у сфері фольклору, щоб відродити їх не лише у шкільному середовищі, а й зародити бажання в учнів перенести їх у власне повсякденне життя. Важливим постало питання залучення кожного молодшого школяра до цих занять, а це означало створити належні умови для такого розвитку дитини, де відродження та збереження українських народних звичаїв, традицій, обрядів приносить їй емоції щастя й задоволення.

Таким чином, розроблена авторська методика розглядається як невід'ємна складова корекційно-виховного процесу спеціального загальноосвітнього навчального закладу для дітей із ЗПР. Збагачуючи та коригуючи емоційно-перцептивний досвід учнів, поглиблюючи їх знання про музичний фольклор і формуючи в них розуміння музичного образу української народної пісні, формуючи їх активність, самостійність та творчість в процесі музично-практичної діяльності, сутність її полягає у формуванні в молодших школярів із ЗПР вищих психічних функцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрієва І.В. Корекційна спрямованість естетичного виховання в старших класах допоміжної школи: дис. доктора пед. наук: 13.00.03 / І.В. Дмитрієва. – К., 2008. – 373 с.
2. Пилипчак М. Народна музична спадщина в реаліях школи / М. Пилипчак // Матеріали до української етнології. – 2013. – Вип. 12 – С. 239-251.
3. Садовенко С.М. Дивосвіт українського музичного фольклору /С.М. Садовенко // Методичні рекомендації та програма з музично-естетичного навчання і виховання дітей дошкільного віку (для практичного використання у навчально-виховному процесі). – Київ: НАКККіМ, 2010. – 88 с.
4. Синёв В.Н. Коррекция интеллектуальных нарушений у учащихся вспомогательной школы. Автореф. дис. доктора пед. наук.: 13.00.03./ В.Н. Синёв. – М., 1988. – 45 с.